

تۆش من دەناسى

دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی

زنجیره ی روشنیبری

*

خاوهنی نیمتیان: شهوکهت شیخ یهزدین

سهرنوسه: بهدران شههمهدهیب

ناونیشان: دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی ناراس، گهرهکی خانزاد، ههولیر

تۆش من دەناسى

نووسىنى:

جەبار جەمال غەرب

نىگار كىشى:

مەھمەد ھاشىم

ناوی کتیب: تۆش من دهناسی
نووسینی: جهبار جهمال غریب
نیگارکیشی: محهمه هاشم
بلاوکراوهی ئاراس- ژماره: ۴۷۰
سه‌رپه‌رشتیی چاپ: ئاورپه‌حمانی حاجی مه‌حموود
چاپی یه‌که‌م - هه‌ولیر ۲۰۰۶
له کتیبخانه‌ی گشتیی هه‌ولیر ژماره (۴۶۶) ی سالی ۲۰۰۶ ی دراوهتی

تۆش من دەناسی

دەشی هەمووتان من بناسن، دانیام زۆر جار بۆم غەمبار بوون
و هەندی جاریش پیم پیکەنیون. من گورنەتەلەم. دەبی یەکیک
هەبی چیرۆکی منی بۆ گیرابنەوه، من لە مالی خۆم دەرکرام و
هەلبەت بەتەنیا نا، لەگەڵ شەش برا و خوشکی دیکەم، ناردیانی
بۆ دارستان بۆ دارهینان، تەنیا من

دەمزانن ئەوه دەرکردن و بە
فەتارەتدانە. بۆیە پارچە
کولپەرەکە ی خۆم نەخوارد کە زۆریشم
حەز لێ بوو. وردم کرد و ریگاکەم پێ
نیشانە کرد، بۆ ئەوهی بتوانم
بەهەمان ریگادا برا و خوشکەکانم

بهینمه وه گونده که ی خویمان.
 من بلیم چی، دوی من
 کوتره برسییه کان نه و ورده
 نانه دهخون که ریگا که م پی
 نیشانه کردبوو.

ئیدی حیکایه ته که هه مووی ده زانن،
 چون ریگامان لی ون بوو
 چووینه مائی دیویک، به سه ر
 شاخیک که وتین وه ک هه سان

لووس. ئیوه زورتیش ده زانن، به لام نه وه نازانن که چون جاریکی
 دیکه به ده ست و دم به سترای فری
 درام. من نازانم له چ
 شاریک بووم که وتبوومه
 مالیک

پیاویکی لی بوو له و
 دیوه توورپه تر بوو که
 خه ریک بوو بمانخوا. پیاویک بوو سمیلکی
 هه بوو تا سه ر پشتینی شور بوو بووه وه،
 ژنیکی هه بوو سپی سپی، نه و ژنه پرچیکی
 دریژی هه بوو، رهش رهش، من له مندالی
 کولانه که وه زانیم، نه ویش له درزی

دەرگاوه که ئەو پیاوه ناوی حەسەن چەتەیه،
 دەنا ژنەکهی دەبوو پێی بلی سەید حەسەن،
 هەموو نیوهرۆیان ئەو ژنەهی من پیم دەگوت
 مرواری دەبوو هەرچی خواردنی حازر کردوو له
 بەردەمی ئەوی دانێ،

دەستی دەکرد
 بەنانخواردن، من دەبوو باوەشینی کەم،
 نازانم بۆچی ئەو پیاوه دەیویست ئیمه له
 گەرمادا بکوژی،

میش له سەر و
 سمیلە چەورەکهی

دەنیشتن، ئەویش هەر بەدانیشتنهوه
 خەوی لی دەکەوت، میرووله بەسمیلە
 چەورەکهیدا هەلدهگەران، ئەو
 میرووله پرەشه گەورانە، ژنەکهی

دەهات

میروولهکانی دەردهکردن،
 من هەر باوەشینی
 دەکرد، ئەهی خوایه چ
 بۆنیکێ لی دەهات، له
 بۆنی دیوهکه ناخۆشتر بوو،

ئەو پياوۋە شەوانە دەچوۋە دەر، زۆر درەنگ، ۋەكو دز لە مال دەچۆ دەرى، ئەگەر مروارى قسەى كردبا، ھەرەشەى لى دەکرد.

شەويك زۆر درەنگ ھاتەو، ھەناسە لەو شارە نەدەھات، تەنيا من بەئاگا بووم، ئەو پياوۋە نەيدەزانی من گورنەتەلەم، ھەلبەتە چيرۆكى گورنەتەلەى بيستبوو،

دەيزانى شەوانە لە دەنگى رۆيشتنى مېروولە بەئاگا ديت، شەويك بى دەنگ ھاتەو، مروارى خەوتبوو، ھەنگاۋى بەسەر مندا ھەلينا، گۆرەوييەکانى سى ھيندەى دەمى ديۋەكە

بۆنى لى دەھات، چوۋە ژوورەكەى خۆى ھەرچەند ئيمە ھيچ ژووریکمان نەبوو، من ھەر سەيريم دەکرد، ويئەيەكى لە ديوار دابوو، لىي كردهوۋە و لە پشت ويئەكەوۋە دەرگايەكى ئاسنى

كردهوۋە، ئەى خوايە ئەو ھەموو زيړە چى

بوو لە باخەلى دەرھينا نەمزانی لەبەر خۆمەوۋە گوتم:

— ھەسەن چەتە.

ئاورپكى دايەوۋە، بەھيۋاشى

دەرگاگەى داخستەوۋە، زانيم

دەرگاگە دەبى زۆر قورس بى،

ويئەكەى دانايەوۋە، ھاتە پشت سەرم، واى زانى نووستووم.

بەيانى بە دايە مرواريم گوت باوهرى نەکرد، چەند شەو خۆمان

کرده نووستوو، شهویک دیسانهوه بی دهنگ، دهرگاکی کردهوه
 ئەو ههموو زیڕ و گهوههوهی دهرهینا، من له

پشت مروارییهوه، دهمروانی، بی ئەوهی
 بهخۆمان بزانی ههستابووینه پی له ناکاو
 سهری سووراند، مرواری لهپری
 کشایهوه، بهسهه مندا کهوت،
 جیقهم لی هات، نهمتوانی
 هاوارکهه، وهی خوایه مرواری
 بهو لاوازییهی خۆیهوه لهسهه

پشتم چند قورس بوو، هسههه چهته دهنگی نهکرد، دهنگی
 نهکرد و من له بیدههنگی ئەو زراوم چوو بوو.

زیڕهکانی خستهوه شوینی خۆی، ههردووکمانی برده ژووری
 دهست و لاقمانی بهستهوه، دهممانی بهست، دهمی منی
 بهقوماشیکی زۆر زبر بهستبوو،

بهقامچی له مرواری دا،
 من ترسام، من بهزیم و
 ئەو گورنهتهله ئازایهی
 ئەشکهوتی دیوهکه نهمام، ئەو
 گورنهتهله وریایه نهمام له
 پیش خوشک و براکانم

بهشاخیکدا سههکهوتم وهک ههسان لووس، مرواری دهمی توند
 بهسترا بوو، لهگهڵ قامچیدا چاوهکانی دهکرانهوه و دادهخرانهوه،

گریانم هات فرمیسک وهک جوگهله هه لږژان. به دهست به سترای
 له ژووره که بهندی کردین، نه مانده توانی له گه ل یه کتردا بدوین،
 زۆرم تینوو بوو، فرمیسکه سویره کان به سه ل یومدا پږابوون،
 ده رگا کرایه وه، هه سه ن چه ته به ده سته یک هه لی گرتم، وهک
 عه لاگه یه کی رهشی پر زبل هه لی گرتم، هه سه ن چه ته نه یه ده زانی
 من گورنه ته له م، به لام حیکایه تی گورنه ته له ی بیستبوو.

ئۆتۆمبۆیلێکی هینا بوو. به و نیوه شه وه،
 خستمیه سندووقی ئۆتۆمبۆیله که ی و

دایخست.

ههستم کرد

ههوا نه ما، ها

ئێستا نا تاویکی دیکه هه ناسه م

ده بری، له نیو ئه و تاریکییه که ده دا

چاوه کانی دایه مرواریم وهک

برووسکه ده هاته به رچاو، ئه و ئۆتۆمبۆیله بۆ کوئی ده چوو، هه ندی
 جار نشیو و زۆر جاریش هه وراز، هه موو له شم به ئاسنه والهی
 سندووقی ئۆتۆمبۆیله که شکابوو. نه مده زانی زیره کی و ئازایه تی
 گورنه ته له له و زیندانه بی هه وا و به رته سکه دا چ سه مه ره یه کی
 هه یه؟ گورنه ته له یه ک کوتره برسییه کان فیلی لی بکه ن به ده ست
 به سترای چی پی ده کری؟

وهختيک بهئاگا هاتم نه مده توانی
 چاوه کانم بکه مه وه،
 نه مده زانی له کویم،
 زۆری پی چوو تا چاوه کانم
 کرده وه، دیتم له نیو
 دۆلێکدام، چوارده ورم
 شاخه. سهه هیندهی شاخی
 دیوه که بلنتره، هر به راکیشانه وه

ده مروانی، ویستم هاوار کهم هیشتا ده مم به ستر بوو، ده سته کانم
 جوولاندن کرابوونه وه، په رۆیه کهی ده ممی پی به ستر بوو،
 کرده وه. پییه کانم هیشتا به سترابوون، به له چکیکی دایه مرواری
 به سترابوون، بۆ نوێژکردن ئه وه له چکهی له سهه ده کرد، کرده وه،
 پییه کانم شین بوو بوونه وه، من مندالی گوند و دارستان بووم،
 به لام ئه وه جیگایه هر شاخه و لیڤه و له وئ هه ندی درهخت هه ن،

له نزیکه وه گیا دیار بوو، زانیم
 ده بی کانیه کی لی بیت، به گران
 پییه کانم بۆ ده جوولان. چوومه
 سهه کانیه که، چند شوین
 پیی گه وره له ناو
 گیایه که دا دیت، ئه وه شوین
 پییانه ده ناسمه وه، ئه وانه
 شوین پیی ورجن، ئه وه شم زانی

که دەمێک نییه بێرەدا تێ پەریو، هەندی ناودەم و لیوم شووشت، زۆرم برسی بوو، کولێرەیه کیش نەبوو ئەمجارە لەگەڵ خۆمی بێنم، چەند بوو لای ئەو کانییە بچووکە بووم؟ خۆر وردە وردە ئاوا دەبوو، من لە تاریکی زۆر دەترسام، گیایەکە ی تەنیشتم جوولایەو، خۆم بێ جوولە کرد، رێویەک لە ناو گیایەکە چاوی دەبریسکایەو، دلم خۆش بوو دوو چاوی رێوی بەسە بۆ من تاکو نەترسێم. منی چاوی کرد و تۆزیک گەرایەو، نەجوولام، ویستم پێی بلێم من گورنەتەلەم و دۆستی ئێووم. ئەو گیاندارانە بزانیان دوژمنیان نییت لیت ناترسێن، تۆزیک هاتە پیش و بۆنی بەپێیەکانمەو کرد، هەستم بەهەناسە ی کرد بەر پێستی پیم دەکەوت، گەرایەو و دوا ی تۆزیک نزیکتر بۆو، چوو سەر کانییەکە و ئاوی خواردەو. زۆر بەهەست ئاوەکە ی خواردەو، من هەر نەجوولامەو، تەماشایەکی چاوەکانی کردم، زۆر شەکەت بووم نەمتوانی چاوەکانم بچوولێنم، هاتە تەنیشتم، بۆنی پێو کردم، پال کەوت، دلخۆش بووم کە تەنیا نیم، پەنجەم بە تووکه نەرمەکە ی کلکی دادەهینا، دلنیا بووم ئێستا دەزانی من گورنەتەلەم، دەزانی من ئەو مندالەم نیووم لەگەڵ گیانداراندا دەژی، دەستم بەپشتی داھینا و گوتم:

– لە من مەترسە، منیش وەکو تۆ راو دەکریم و دەردەکریم و نازار دەدریم، رێوی کۆک نەرم، نەک من ئێستا کە تۆ نازادی، ژنیکی وەک گۆل، دایکیک، بەدەست بەستراوی لە ژووریکدا فری دراو.

من که نیوهم گیانداره، به‌دهنگیک بانگی ریوییه‌که‌م ده‌کرد وه‌ک
 بلّیم ریو، له‌و کاتانه‌دا هه‌ستم ده‌کرد مووه‌کانی له‌شم وه‌کو
 کولکیان لی دیت و چاوه‌کانم ده‌بریسکیینه‌وه. شه‌و به‌سه‌رماندا
 کشابوو، له‌ بن‌ئو تاریکییه توّخه‌دا، هه‌موو گیاندارانی نیو
 دۆله‌که ده‌جوولان، چاوه‌زیت و دره‌وشاوه‌کان له‌ بن‌به‌رد و کون و

که‌له‌به‌ری شاخه‌که‌دا بانگیان

ده‌کردم، به‌سه‌ر داره‌که‌ی پشت

کانییه‌که‌دا هه‌لگه‌رام و له‌سه‌ر لقیکی

پانوپیوری دانی‌شتم،

ریوییه‌که‌ له‌ تهنیستمه‌وه

پالی دابوووه‌وه،

کزه‌بایه‌کی سارد بی

ئه‌وه‌ی پرسیکمان پی بکات

جار جار خوئی به‌گویماندا ده‌کرد و به‌ئاگای دیناین، من گوتم:

- با هه‌لم گره.

با هه‌لی گرتم، له‌ هه‌موو ته‌مه‌نمدا یه‌که‌م جار بوو سواری پشتی
 با بېم، ئیوه‌ زۆر ئه‌تواری من ده‌زانن، شته‌هه‌ره‌ تایبه‌تییه‌کانم،
 به‌لام من خوّشم ئه‌وه‌م نه‌ده‌زانی رۆژیک سواری پشتی با ده‌بم،
 ریو له‌ ژیر کراسه‌که‌مه‌وه‌ هه‌ولّی ده‌دا چرنووکی له‌ سکم گیر
 نه‌بی، له‌سه‌ر ئه‌و پشتی بایه‌ زۆر زۆر برسی بووم، لای داریکی
 گه‌وره‌ و به‌ته‌مه‌ن وه‌ستم، بوئی هه‌نگوینم کرد، په‌نجه‌م به‌کونیکی
 داره‌که‌دا شوور کرده‌وه، هه‌نگوینه‌که‌ دوور بوو، هه‌ستم ده‌کرد

په نجه م دريژ دهبی، دريژ دريژ، جوان
 له هه نگوينه كه م هه لكيشا، هه رچه ند
 ده مويست په نجه م له و كونه ده ركيشم و
 بيخه مه ده ممه وه نه مده توانی، نهی خوايه
 خهريك بوو سويم بيته وه بو نه و هه نگوينه،
 دهنگيك هات، دهنگی چي تو بلی ناله يه ك،

يه كسه ر نه و شوين پييم بير كه وته وه له سه ر گيايه كه جي ما بوو،
 كه چاوم كرده وه ديلم پيره ورچ سه ري به سه ر سه رماندا شوړ
 كرده وه ته وه و بايه ك له لووتيه وه ديته ده ر خهريكه جله كانم
 له به ردا داكه نی، له بيرم نه بوو بترسم، توش بيت ناترسی
 وه ختيك ده بينی هه ناسه ی ورچيک وهك با هه لی گرتووی،

خستميه بن ههنگلی، هه ر نه وه ندهم
 پی كرا په نجه م له و كونی داره
 بينمه ده ر كه تييدا عاسی بوو بوو،
 ده مدي گيانداره كانی ديكه
 به ترسه وه ليړه و له وئی سه ريان
 ده ره پيناوه و چاويان
 ده بريسكي ننه وه، ورچه كه بی نه وه ی
 له ده وروپشتی خوئی پروانی منی له بن
 ههنگلی خوئی ناوه و سه رده كه وئی.

چووه ناو نه شكه وتيكي گه وره و منی له په نايه كدا فری دا، من
 له و پشيله وريا و زيته لانه ی كو لانه كانی ئيوه فير بووم چون خوم

له سهر دهست و پييه كانم بچه قينم
 وهختيک له سهربان فرپيان ددهنه
 خوار، تهنيا من له ژيانی ئه و
 پشیلانه حاليم، دنيا م من چند
 به دهست ئه و ورچه وه نارحه تم

ئه وان سه د هينده به دهستی ئيوه وه گيرودن، به لين بيت چيروکی
 ئه و شش به چکه پشیلانه تان بو بگيرمه وه که له هه وره بانه که ی
 مالى برايه کی حه سه ن چه ته به جی مابوون، ورچه که بی ئه وه ی
 ده رگای ئه شکه وته که داخاته وه، چو له به رده می ئه شکه وته که
 له سهر به رديک دانيشت، ئه و به يانیيه جوانترين خوړه لانت م دیت،
 خوړ وه ک فلچه يه کی زوړ زوړ گه وره له رهنگی جيا جيا خوړی له

هه موو شته کانی دنيا هه لسوو، تووکی
 ئه و ورچه چند جوان بوو
 وهختيک له نيوان تيشک و بادا
 ده له رايه وه، حه زم ده کرد بچم له
 ناو باوه شي دا، له سهر ئه و تووکه

دریژه سهر م نقوم که م و بنووم. زوړ هیواش بی ئه وه ی که لایه ک
 بله رينمه وه، چووم له تهنيشت ورچه که دانيشتم. ئای خوړش بوو
 وهختيک بو یه که م جار په نجه بچو که کانم به ئه سپايی گه يانده
 سه ر رانه کانی، ئه و نه راجله کا و نه ئاوری دايه وه، لافاويک له
 خوړشی له ژير پيستمه وه به ره و په نجه بچو که کانی دهستم کشان
 و زوړ هیواش هه روه ک تيشکی به يانی دهسته کانم گه يانده سه ر

شانه‌کانی و ده‌ستم به‌پشتیدا هینا، ئای خوییه له‌و خۆشییه وه‌ختیک ئاوری دایه‌وه دوو چاو، دوو چاوی له‌ مروژف ئاشناتر و پر سۆزتر له‌ ناو ده‌ریایه‌ک فرمیسک نقوم بووبوون.

من گورنه‌ته‌له‌م و نیوه‌ی ته‌واوم گیانداره‌، هه‌ر زوو له‌ دڵشکانه هه‌تا هه‌تایه‌که‌ی حالێ بووم، هه‌ردوو ده‌سته‌کانی بۆ کردمه‌وه، من هه‌رگیز له‌ ژیانمدا دوو ده‌ستی هیند میه‌ره‌بانم نه‌دیوه‌ بۆم بکرینه‌وه، دوو ده‌ستی کیوییانه‌، به‌لام بی‌ فیڵ و وریا، به‌خۆم و ریوه‌ چوومه‌ باوه‌شییه‌وه، وه‌ختیک روومه‌تم له‌ ناو تووکه‌ نه‌رم و سپییه‌کانی سه‌ر سنگی نقوم کردبوو، فرمیسکه‌کانی به‌سه‌ر روومه‌تمدا رژان و ئەو چیرۆکه‌ پر شه‌رمه‌یان بۆ گێرامه‌وه که‌ چه‌ند رۆژیک پیشت‌ر شوانیک هاوسه‌ره‌ تاک و هه‌میشه‌یییه‌که‌ی ئەو ورچه‌ی کوشتوووه. به‌لێ شوانیک هه‌ر به‌هه‌وه‌س هاوسه‌ره میه‌ره‌بان و دل‌ گه‌وره‌که‌ی کوشتوووه، ئیمه‌ له‌ چاوی یه‌ک تی گه‌یشتین، ئەو منی به‌خشیبوو، وه‌ختیک ده‌مانروانییه‌ چاوی یه‌کتر، بروسکه‌یه‌ک له‌وسه‌ری دنیاوه‌ هه‌ستا و ژنیکی نیشان دام له‌ودیو ته‌لبه‌ندی ماله‌کانه‌وه‌ ده‌ستی به‌ستراوه‌ و قامچیکاری

ده‌کرێ، تیشکی خۆر که‌وتبووه‌ سه‌ر ده‌موچاومان، من به‌ بێده‌نگی مؤله‌تم له‌ ورچه‌که‌ خواست و به‌هه‌موو ده‌نگم به‌گوێی دنیا‌دا هاوارم کرد.

– دایه‌ مرواری وا هاتم.